

Tað almenna skal verða við í endurreisingini av útoyggjunum

– Einkin er at ivast í, at tað almenna má taka lut í eindurreisnini av útoyggjunum, eisini figgarliga. Men almenni leikluturin má ikki vera at veita rakstrarstudning til privat vinnulív, tað hevur misýndast fyrr, og tað fer at misýndast aftur, segði Helena Dam á Neystabø, landsstýrismaður, á fólkafundinum í Fugloy

Gott fundarfólk

Fyrst fari eg at takka fyrri, at eg eri boðin norður til Fugloyar á fólkafund at roða um framtíðartilfinni hjá útjáraðkjunum í Føroyum og um, hvat man politiskt ætlanir við útoyggjunum.

Av tí at spurningurin er so ítøkiligur, fari eg ikki at missa meg burtur í hálfloyðdar lýsingar um vakurlíkan í teimum óspiltu føroysku útjáraðkjunum, og um tær mongu lívgandi lottur, ein sjálvur hevur havt her og aðrastaðni í Føroyum. Eg fari heldur ikki aftur í søguna at roða um tey stórmenni, ið høvdu sín heimstað í Fugloy, í Svinoy, í Skúvoy, á Dímun, í Koltrí í Gásadalí ella øðrum plássum, sum í dag eru avskorin frá meginlandinum. Tilfitt tos er stuttstykki, gevur ikki mettuna, og kann ikki brúkast, tá stóða skal takast til, um útjaraðin aftur skal gerast ein virkin partur av okkara samfelagi, ella um útoyggjarnar skulu parkerast sum fritíðaróki hjá strongdum miðstáðarbyggjum.

Í dag er aftur liv og menning í Føroyum. Men tað er ein sannroynd, at alt ov lítið er gjørt til tess at tryggja, at allar Føroyar fáa lut í framburðinum. Og enn fylgijggur eingin fullfíggað politisk ætlan, sum vit í felag kunnu fara í holt við, at seta í verk.

Vælfærin í bý og á bygð

Sum landsstýrismaður í almanna og heilsumálum, fari eg fyrst stutt at nema við spurningin um vælfærdarsamfelagið, og hvussu vit skulu menna tað. Daprar svartkygðar roddir føra fram aftur og aftur, at sjálfstýrisætlanirnar, ætlanirnar um føroyskt fullveldi og búskaparligt sjálvsbjargni fara at gera av við vælfærdarsamfelagið, bæði á bygð í bý og á útoyggj. Eg skilji ikki tilfitt tos. Tað er jú beint tvørturímóti.

Tað eru nógv prógv um, at tann tíð og tann einstaklingur sum setur sær høg mál, er til reiðar at stríðast fyrri teimum, og sum oftast rokkur hann teimum. Meðan tann sum leggur seg aftur á dúva uppá vælvild frá øðrum, hann søkkur longur og longur niður í sjálvsøkna líkasælu.

Hvørt vit megna at varðveita og menna vælfærdarsamfelagið er fyrst og fremst treytað av hugburði móttvegis felagsskapinum og atburði hins einstakra, sum annaðhvørt tann, ið rindar til felags húsarhaldið ella tann, ið tekur ímóti.

Tann ið fær eina veiting ella tenastu, má kenna ábyrgd fyrri henni, og tann ið kennir seg sum gjaldara má stóðugt minnst til, at hann hevur verið, og kemur aftur at vera móttakari.

Stokkurur er tann hiti, ið er fingin við at týna ein annan part av landinum

Á sama hátt sum vit sum samfelag hava felags ábyrgd av hvørjum øðrum, hava vit fingið alla tjóðina í varðveitslu, og vit hava skyldu til at rokja hana væl og at fáa landið alt at norast og vaksa í virði. Stokkurur er tann hiti, ið er fingin við at týna ein annan part av landinum. Tað kemur okkum aftur um brekkur fyrr ella seinni.

Vit standa í dag á einum vega-móti. Fólkatalið minskar stóðugt á útoyggjunum, meðal lívaldurin hækkar nógv og vinnu-möguleikarnir og sostatt inntøku-möguleikarnir eru ikki nógv góðir. Hetta er ein politisk avbjóðing og skylda at taka í álvara her og nú, á gáttini til eina nýggja öld.

Möguleikarnir eru nógvir. Lita vit okkum í kring, so liggur eitt stórt umvælingararbeiði á lani. Her standa tólm hús, sum við ábótum kundu verið nýtt til ferðavinnuendamáll ella til listafólk og rithøvundar at búleikast í. Her átti at borið til at fingið meira burturúr landbúnaðinum, jorðini og bjørgunum. Vit megna framvegis ikki at gagnnýta tað tilfeingi, sum fyrr var Føroya gull. Og tann framkomna samskiftistøkni átti at gjørt tað møgulegt at røkt eitt inntøku-gevandi arbeiði, hóast bústíðandi á útoyggj. Helst eru aðrir møguleikar eisini, sum eg ikki havi nevnt ella hugsað um.

Men eins og eg fyrr tosaði um lívsæðrina í vælfærdarsamfelagnum - hugburðin hjá tí einstaka. Eins væl er tað neyðugt, at fólk ið á útoyggjunum bjóðar seg fram, sýnir vilja at rokja síni lunnindi og at kenna sína søgu.

Útoyggjaálitið skal skrivast

Harumframt skulu vit politiskt bera so í bandi, at vit sum skjótast fáa lýst til fullnar, hvar ferðingarnar eru og hvørjir möguleikarnir eru. Er tað lóg-gávan, sum ikki er nógv fullfíggað.

Til dømis ferðavinnulógáva okkara. Átti henda lógávan ikki í nógv stórru mun eisini á snúð seg um skyldur ferðaraðsins at vera við til at búgva øll økini í landinum út til at taka ímóti ferðafólki.

Er tað ikki soleiðis, at okkara kommunuskipan forðar fyrri, at tey fámestastu økini í landinum sjálvi orka at gera neyðugar ilógur og útbýggingar fyrri at vera við í kappingini?

Er tað neyðugt at geva útoyggjunum möguleika fyrri einum legri skattatrysti?

Forðar MVG skipanin fyrri, at vit fáa nakran heimamarknað av týðningi í Føroyum? Ein heimamarknað har tú og eg, við at keypa føroyskt kunnu tryggja okkum sjálvi ella grannanum eitt lønt arbeiði? Heimurin óttast alt meira dálkaðar og vandamiklar matvorur. Men vit framleiða at kalla ongar sjálvi.

Er tað bara ein miðvís og samskipað marknaðarføring av føroyskum vörum, sum er neyðug?

Og hvussu við ognarætti til jorð og onnur lunnindi? Tað ber ikki til, at avbygda fólk framhaldandi skulu kunnu vera størstu eigarar av jorð. Men eiga vit ikki samstundis at gera reglur um framleiðsluskyldu?

Vit finga ein Framtaksgrunn, sum skuldi vera við til at menna nýggjar vinnur og fremja økismenning. Enn sæst einki til tað. Eisini hetta er tað politiska skylda okkara at gera náðið.

Vit hava fyrri stuttum fingið eitt rúgvismikið kommunuátt í borðið, men í hesum fáa vit ikki svar uppá spurningarnar um,

hvat vit fáa gjørt fyrri at útoyggjunum verður liv lagað.

Eg kann tí av fullum huga taka undir við uppskotinum frá stigtakarunum til henda fundin, at ein nevnd ella arbeiðsbólkur verður settur beinan vegin at svara hesum, og mongum øðrum spurningum. Og vit mugu bera skjótt at, soleiðis at tað vera tey, sum framvegis búgva her, hava sínar røtur og sínar kenslur her, at tað vera tey, sum vera við í hesum arbeiðsbólki. Heimildin er til staðar í tí samgonguskjali, sum landsstýrið og samgongan hava áttikið sær at fremja í verki.

Har stendur soleiðis:

Besta grundarlagið undir samfelagnum er virksemini og trivnaður á øllum plássum í landinum. Útjaraðin er í einari serligari støðu. Samgongan er samd um, atneyðugt er at fremja verulig tiltøk, um útoyggjum og smáplássum skal vera liv lagað.

Lagt kann vera afturat, at grundlógarnevndin, sum eg eri limur í, og sum ger uppskot til eina føroyska grundlóg, sjálvandi eisini skal viðgera spurningin um rættindi og skyldur móttvegis útjáraðkjunum í Føroyum.

Tað almenna má taka lut

Nú er bygdamenning ikki nakað nýtt hugtak í føroyskum politikki, og eg haldi tí at tað er hóskandi at minna á, at vit hava gjørt royndir, sum vit ikki eiga at endurtaka.

Einki er at ivast í, at tað almenna má taka lut í eindurreisnini av útoyggjunum, eisini figgarliga. Men almenni leikluturin má ikki vera at veita rakstrarstudning til privat vinnulív, tað hevur misýndast fyrr, og tað fer at misýndast aftur. Vit kenna uppskriftina, spekulatið niður í egnar lummar og feililógur, og heldur enn at virka bygdamennandi, verður studningsmyllan tann endaliga avtoftingin. Hópurin av virkjum og skipum, sum bert hava landskassan at liva av. Henda uppskriftin kostaði bæði landskassanum og bygdamenningini lívið. Og fer at gera tað aftur.

Hesi dømi verða nevnd til tess at minna á, at tað ikki ber til at

seta vanligar búskaparlógir úr gildi í royndini at fremja bygdamenning, ella kanska í royndini at skapa sær sjálvum eitt grundarlag fyrri afturvali til lógtingið ella til bý- og bygðaráð.

Eg fari tí at endurtaka, at tá ið vit tala um at menna útjaraðin og útoyggjarnar, so eigur almenni leikluturin ikki at vera at veita vinnuni rakstrarstudning og veðhald, men at tryggja neyðuga útbúgving, planlegging, granskning, samferðslukervi og at tryggja vinnuni, at hon fær selt sína vøru á alheims marknaðinum.

Sið okkara at fara á fólkafundi er ein gamal og góður føroyskur siður, sum vit hava varðveitt hóast skiftandi byr á sjálfstýrisleið og hóast samfelagsligar og mentunarligar stórbroytingar, og fólkafundurin er eitt hóskandi høvi at spyrja, um vit í dagstrevi okkara eru trúgv ímóti okkum sjálvi, móti landi okkara og móti framtíðini hjá børnum okkara.

Ábyrgdin at fáa tað at bera til í hesum landi er jú okkara - í felag. Lata vit tað upp í hendurnar á øðrum at seta kósina at fylgja í blindum. Tá verður landið avtoftað og tjóðin fokin.

Skaldið Chr. Matras sáli yrkti um Blinda liðið

1. Ganga fram í myrjri øll tey blindu.

Ganga ymsar leiðir eftir lyndi. Eingi hóma málið fram bert ganga - so fer blindi liðið vegin langa.

2. So í sælum stundum henda livsins undur

blindir fáa megi at lata eygu sundur

liva ríkar lottur ið leingi minnst sjá at allar gotur saman finnst.

Eisini blindi liðið fær í sælum stundum megi at lata eygu sundur. Lat okkum vóna at hesum fólkafundur er júst ein tilik lóta.

Helena Dam á Neystabø, landsstýrismaður

Fólkafundurin í Fugloy var hildin í oysregni. Mynd: Rigmor Dam